

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Jörel Holmberg
Naturvårdsenheten
0501-60 53 95

2009-01-30

Dnr 511-53653-2005

Sida
1(11)

Enligt sändlista

Beslut om bildande av naturreservatet Forentorpa ängar i Falköpings kommun

Innehåll

Beslut om bildande m.m.
Syfte
Beslut om föreskrifter
Beskrivning av naturreservatet
Planeringsbakgrund
Ärendets handläggning
Skälen för beslut
Upplysningar
Ersättningstalan
Kungörelse
Hur man överklagar

Bilagor

Bilaga 1. Beslutskarta
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan
Bilaga 4. Sakägarförteckning
Bilaga 5. Besvärshänvisning, 04:1
Bilaga 6. Sändlista

Administrativa uppgifter

Namn:	Naturreseptet Forentorpa ängar
RegDOS ID	2005548
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Falköping
Ungefärlig mittpunkt	1366152 – 6660178
Fastigheter och ägare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Nyttjanderättsinnehavare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Areal (ha):	52 ha
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Natura 2000-beteckning:	SE0540264
Naturgeografisk region:	Fälbygden
Objektskategori:	Skog av särskilt värde för flora och fauna
IUCN-kategori:	IV Habitat/ Artskyddsområde

Beslut om bildande m.m.

Länsstyrelsen förklarar det område som avgränsats på kartan i bilaga 1 som naturreservat. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808).

Naturreservatets gränser ska märkas ut i terrängen.

Namnet ska vara Naturreservatet Forentorpa ängar.

Länsstyrelsen fastställer skötselplanen i bilaga 3. Beslutet är fattat med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m..

Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara och utveckla värdefulla livsmiljöer såsom betade ekhagar och hagmarker med stor trädslagsblandning.
- bevara och utveckla öppna, artrika torra-fuktiga gräsmarker.
- bevara och synliggöra områdets fornlämningar, strukturer och övriga kulturspår.
- utveckla ett område som är värdefullt för friluftslivet.
- bevara följande inom området förekommande naturtyper och/eller arter som ingår i EU:s nätverk av Natura 2000-områden, i gynnsamt tillstånd: *Trädklädda betesmarker*, 9070 och *Artrika silikatgräsmarker nedanför trädgränsen*, 6270.

Syftet ska tryggas genom:

- gallring och friställning av ekar samt bevarande av död ved.
- beteshävd.
- röjning för att skapa rikblommiga bryn, undvika igenväxning och borttagning av all granföryngring.
- att parkering och skyltning iordningställs och genom underhåll av befintlig vandringsled.
- att kulturlämningar och fornminnen synliggörs och hålls fria från inväxande sly.

Beslut om föreskrifter

Länsstyrelsen beslutar att följande föreskrifter ska gälla i naturreservatet. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken.

A. Föreskrifter om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden (7 kap 5 § miljöbalken)

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. avverka skog, gallra, röja eller utföra skogsvårdsåtgärd.
2. ta bort eller upparbeta dött träd eller vindfälle.

3. anordna upplag, tippa eller fylla ut med massor.
4. borra, spränga, schakta, gräva eller bedriva täkt av något slag.
5. markavvattna, skyddsdikey, rensa, lägga igen eller kulvertera dike.
6. använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel eller tillföra naturliga eller kemiska växtnäringsämnen annat än på åkermark.
7. som betesdjur använda hästar som skadar barken på träd i betesmarken.
8. bedriva bete mellan 1 november – 15 april.
9. stödutfodra med annat än mineralfoder.
10. markbearbeta annat än på åkermark som inte är fornåker.
11. utföra sambete med gödslad vall.
12. anlägga eller bredda väg, parkeringsplats eller stig.
13. uppföra byggnad eller anläggning, bygga till eller ändra byggnads/anläggnings användningsområde.
14. uppföra mast, torn, vindkraftverk eller liknande anordning.
15. anlägga energigröda eller julgransodling.

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

16. uppföra älg torn, gömsle eller liknande konstruktion för jakt eller friluftsliv.
17. gräva ner befintliga luftledningar.

Föreskrifter enligt A ovan gäller inte i följande fall:

- När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för naturreservatets vård och skötsel.
- Vid reparation och underhåll av och underhållsröjningar för befintliga vägar, ledningar och luftledningar. Markskador ska då undvikas. Vid underhållsröjningar ska samråd ske med länsstyrelsen senast 6 veckor innan åtgärd.
- Vid övergångsutfodring under högst en vecka vår respektive höst efter överenskommelse med förvaltaren och på särskilt anvisad plats.
- Vid flyttning av träd och grenar som fallit över befintliga vägar/stigar till annan plats inom reservatet. Dessa ska då läggas vid sidan av vägen/stigen.
- Vid rensning av dike uppströms framfartsvägen i skötselområde 4. Samråd ska ske med länsstyrelsen senast 6 veckor innan åtgärd.

B. Föreskrifter om skyldighet att tåla visst intrång (7 kap 6 § miljöbalken)

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt ska tåla att följande anordningar utförs och att följande åtgärder vidtas.

1. Utmärkning av naturreservatet i terrängen.
2. Uppsättning och underhåll av informationstavlor.
3. Anordning och underhåll av parkeringsplatser, rastplatser och vandringsleder.
4. Uppsättning och underhåll av stängsel för betesdjur med grindar och färistar.
5. Gallring, röjning, slåtter och betesdrift i den mån markägaren inte, efter samråd med förvaltaren, själv utför dessa åtgärder.

6. Eldning av röjningsmaterial.
7. Anordning av dricksvattenförsörjning för betesdjur.
8. Hävd av all skogsmark och naturbetesmark med bete eller slåtter enligt gällande skötselplan. Om fastighetsägaren/arrendatorn inte hävdar marken enligt gällande skötsel- och bidragsavtal har Länsstyrelsen, som förvaltare av naturreservatet, rätt att placera erforderligt antal betesdjur på berörda markområden utan ersättning till fastighetsägaren/arrendatorn. Länsstyrelsen skall i sådant fall skriftligen informera fastighetsägaren/arrendatorn senast tre veckor innan betesdriften påbörjas.
9. Användning av får som kompletterande betesdjur i restaureringssyfte.
10. Undersökningar av djur- och växtarter samt av mark- och vattenförhållanden.
11. Körning med motordrivet fordon i samband med skötselåtgärder.

I den till detta beslut hörande skötselplanen (bilaga 3) framgår i detalj var anordningar ska utföras och åtgärder vidtas.

C. Ordningsföreskrifter om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet (7 kap 30 §)

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. framföra motordrivet fordon annat än på bilväg.
2. rida i kärr eller våtmarker. Ridning får inte ske på sådant sätt att naturvärden eller vandringsstigar skadas.
3. fälla eller på annat sätt skada döda, stående eller omkullfallna träd och buskar.
4. plocka mossor, lavar och svampar. Det är dock tillåtet att plocka matsvampar.
5. fånga eller samla in ryggradslösa djur.
6. inplantera växt- eller djurart.
7. bryta loss, knacka sönder eller föra bort sten, mineral eller fossil från reservatet.
8. sätta upp tavla, plakat, affisch eller annan liknande anordning.

Föreskrift 1 gäller ej fastighetsägare eller innehavare av särskild rätt vid skötsel/förvaltning av fastigheten eller vid jakt. Vid jakt får motordrivet fordon endast användas i samband med uttransport av fällt vilt. Mindre banddriven älgdragare eller fyrhjuling får då användas under förutsättning att markskador och spårbildning minimeras.

Om ridning sker på sådant sätt att naturvärden eller vandringsstigar skadas kan länsstyrelsen komma att ompröva föreskrift 2.

Föreskrifter enligt C ovan gäller inte när förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för naturreservatets vård och skötsel.

Beskrivning av naturreservatet

En mer utförlig beskrivning av området lämnas i skötselplanen samt i den kulturhistoriska utredning som gjordes 2007.

Naturreservatet Forentorpa ängar omfattas av f.d. ängs- och åkermarker till fastigheterna Forentorp och Kartberga. De vidsträckta ek- och blandlövhagarna karakteriserar idag Forentorpa ängar.

Naturvärden

På Forentorps ägor finns rester efter säteriets tidigare vidsträckta ängsmarker, främst i form av ekhagar, öppna betesmarker och fuktiga klibbalskogar. Eken är det viktigaste trädslaget i Forentorpa ängar men även andra trädslag har sparats under årens lopp. Träden är olikåldriga och många ekar är gamla och grova, men riktig föryngring saknas överlag. Grov sprickbark, mulm och stamhåligheter förekommer frekvent hos träden. Hagarna har en värdefull epifytflora med flera sällsynta och för trakten unika arter. Bland annat finns här lunglav, gul dropplav, hjämbrosklav och rödbrun blekspik. På fuktig mark finns klibbalskogar som fortfarande bär spår efter stubbskottsbruk. Buskskiktet är väl utvecklat i de öppna till mosaikartade betesmarkerna i väster och i de hagtornsrika brynmiljöerna på de friska ängarna strax sydväst om gården. I övrigt består det av enstaka en och hassel.

I fältskiktet dominerar de friska vegetationstyperna framför torra och fuktiga typer. Rikast är vegetationen i utströmningsområdena längs bäcken och i kärren samt i hagen som ligger väster om infartsvägen. Vid bäcken märks skuggstjärnmossa, (*Mnium hornum*) och praktstjärnmossa, (*Plagiomnium undulatum*). Öppna delar har en artrik grässvål med gott om hävdgynnade arter.

Fågelfaunan är rik med bl.a. häckande mindre hackspett och skogsduva. Förr var Forentorp en av Skaraborgs bästa lokaler för ortolansparv. Insektfauna knuten till lövträd och ved är troligen mycket rik men inte närmare undersökt.

Kulturhistoriska värden

Forentorpa ängar är mycket rikt på fossila odlingslandskap och fornlämningsmiljöer. Talrika spår vittnar om äldre tiders markanvändning. Nyupptäckt fossil åkermark med röjningsrösen och röjda ytor visar att odling bedrivits på flera håll i ängsmarken under olika perioder. Röjningsrösen, fågator, åkerytor och åkerbegränsningar överlagrar varandra i en komplex struktur med stort tidsdjup. På 1800-talet skedde sannolikt mycket av den intensiva stenröjning som präglar området idag. Resultatet är att tämligen sent bortförd sten idag ligger som ett "strössel" över äldre fossila former på stora delar av området. På fuktig mark kan stubbskottshamlade träd (främst al) ha dominerat.

Fornlämningar

Stora delar av Forentorpa ängar är registrerat som s k fossil åkermark. Inom området finns ungefär ett 50-tal enskilda fornlämningar. Dessa lämningar utgörs av ett stort antal stensättningar, resta stenar, domarringar, ett gravröse, hägnadssystem, en minnessten, en historisk bytomt och en kvarnlämning

med tillhörande ränna och fördämningsanläggning. Utöver dessa finns ca 100 odlingsrösen och ett par fägator.

Byggnader

Vid Forentorpabäcken finns en mycket ålderdomlig kvarnbyggnad i sten. Kvarnen, vilken troligen står på en av kvarnplatserna till Gudhems kloster, kan ha medeltida anor och användes ända in mot 1800-talets slut.

Friluftsliv

Forentorpa ängar bjuder in besökare och allmänhet genom sitt exponerade läge vid vägen mellan Skara och Falköping. Närheten till Hornborgasjön innebär också att Forentorpa ängar uppmärksammas av det rörliga friluftslivet. En vandringsled med informationsskyltar finns i naturreservatet. Österut går en vandringsled som förbinder området med Gudhem. Sedan många år arrangeras midsommarfirande i ekhagarna.

Ägoförhållanden

Forentorp har medeltida anor och finns tidigast omnämnt i ett diplom (brev) daterat år 1443, då skrivet som *Fornatorp*. Forentorp hade tidigare tillhört Gudhems kloster, grundat ca 1175. År 1685 skrivs Forentorp som säteri, ägt av greve Carl Otto Stenbock. Bara fem år senare tillföll det kronan. Efter hundra år som kronogods, friköptes Forentorp på 1790-talet. Gården har sedan dess varit i privat ägo.

Övriga anläggningar

Merparten av bebyggelsen vid Forentorpa ängar berörs inte av naturreservatet. Rester av den gamla riksvägen finns i den södra delen av reservatet. Idag utgör den infartsväg till Rosenlund och parkeringsyta för besökare under midsommar. Även infartsvägarna till Forentorp och Kartberga ligger delvis i reservatet.

Planeringsbakgrund

Riksintressen

Forentorpa ängar ligger inom riksintresse för både naturvård och kulturmiljövärd. Riksintresset för naturvård "Mösseberg och Slafsan" omfattar plåtåbergslandskapet runt Mösseberg med kambrosiluravlagringar och består bl a av ett småskaligt odlingslandskap med värdefulla naturbetesmarker. Riksintresset för kulturmiljövärd omfattar hela kambrosilurområdet kring de västgötska plåtåbergen. Riksintresset grundar sig på att det är en kulturhistorisk region som med ett brett innehåll speglar väsentliga skeden i landet agrara och förindustriella landsbygdshistoria.

Kommunal översiktsplan

Naturreservatet Forentorpa ängar ligger väl i linje med kommunens översiktsplan.

Internationell betydelse

Den centrala delen av Forentorpa ängar ingår i Natura 2000-området Forentorpa, SE0540264.

Övrigt

En mindre del av området omfattas av beslut om biotopskydd, daterat 1996-07-19.

Ärendets handläggning

Forentorpa är ett sedan länge välkänt område med höga natur- och kulturhistoriska värden. Området fick särskild uppmärksamhet när Falköpings kommun genomförde en lövskogsinventering 2004. Ekhagarna i Forentorpa föll ut som ett av de mest värdefulla områdena i kommunen. Markägaren tog kontakt med länsstyrelsen och man bestämde gemensamt att ta fram ett förslag till naturreservat för området. Sundh Miljö har 2006 tagit fram ett förslag till skötselplan som diskuterades med markägaren i fält i juli 2006. Området värderades våren 2006 och markägarna fick intrångsersättning för naturreservatet 2007.

Berörda mark- och sakägare har förelagts enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m m att yttra sig över förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan.

Förslaget till naturreservat har remitterats till Falköpings kommun och Skogsstyrelsen. LRF, Falköpings naturskyddsförening, Skaraborgs naturskyddsförening, Friluftsförbundet Gudhemsbygdens hembygdsförening, Svenska turistföreningen, Västgötabergens svampklubb och Västergötlands ornitologiska förening har fått förslaget för kännedom och eventuellt yttrande.

Följande synpunkter har kommit på förslaget:

Vattenfall har flera ledningar i området och påpekar att det är angeläget att underhåll, såsom rönjningar, måste medges i reservatet. Vattenfall har också som ambition att förlägga så många ledningar som möjligt som jordkabel. Länsstyrelsen anser inte att beslutet strider mot Vattenfalls önskemål.

STF Södra Skaraborg stöder till fullo bildandet av naturreservatet.

Västergötlands ornitologiska förening tillstyrker med kraft bildandet av naturreservatet då området har mycket höga natur- och kulturvärden men anser att fågellivet bör dokumenteras i samband med att naturreservatet bildas. Länsstyrelsen har kompletterat uppföljningsdelen i skötselplanen med genomförande av häckfågelinventering.

Skogsstyrelsen tillstyrker bildandet men påpekar att skogsstyrelsen även i framtiden kommer att vara tillsynsmyndighet för det biotopskyddsområde som finns inom naturreservatet samt att de brickor med biotopskyddssymbolen som finns ska avlägsnas medan färgmarkeringarna ska bibehållas. Vid

ev skötselåtgärder ska skogsstyrelsen kontaktas om de planerade åtgärderna kan skada biotopskyddets naturvärden.

Falbygdens naturskyddsförening och **Falbygdens fågelklubb** tillstyrker helt och fullt bildandet av naturreservatet. De anser dock att fågellivet bör dokumenteras, att en enkel handledning för mossor och lavar i området bör tas fram samt att en mindre alsumpskog norr om vägen i framtiden bör införlivas i reservatet. Länsstyrelsen har kompletterat skötselplanen avseende häckfågelinventering. För övrig naturinformation finns det möjligheter att i framtiden ta fram material som anses vara angeläget.

Falköpings kommun ställer sig positiv till bildandet av naturreservatet och tillstyrker förslaget. De anser dock att skötselplanen även bör omfatta underhåll av kvarnanläggningen i området. Länsstyrelsen anser att markägaren som ägare till kvarnen har det yttersta ansvaret för denna. Länsstyrelsen anser dock att det är angeläget att bevara kvarnen och den är en viktig ingrediens i miljön i Forentorpa ängar. Länsstyrelsen avser därför att stötta ägaren till kvarnen i bevarandearbetet.

Gudhemsbygdens hembygdsförening är positiv till reservatsbildningen men förutsätter att det årliga midsommarfirandet inte påverkas negativt. Länsstyrelsen avsikt med beslutet är att midsommarfirandet ska kunna fortsätta som tidigare i området.

Skälen för Länsstyrelsens beslut

Forentorpa ängar har mycket höga naturvärden som främst grundar sig på ekhagarna och de mycket grova ekarna som hyser en stor mängd sällsynta och hotade arter. Grov sprickbark, mulm och stamhåligheter förekommer frekvent hos träden. Hagarna har en värdefull epifytflora med flera sällsynta och för trakten unika arter. Bland annat finns här lunglav, gul dropplav, hjämbrosklav och rödbrun blekspik. Området har också mycket höga kulturhistoriska värden med en stor mängd fornlämningar och fossila odlingslandskap. Röjningsrösen, fägator, åkerytor och åkerbegränsningar överlagrar varandra i en komplex struktur med stort tidsdjup. Utöver detta har området dessutom höga värden för friluftslivet.

Miljömål

Naturreservatet utgör ett led i arbetet med att uppnå de av riksdagen antagna miljömålen Ett rikt odlingslandskap delmål 13.1 och Levande skogar delmål 12.1.

Intresseprövning

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid

en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Hushållningsbestämmelser

Naturreservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. miljöbalken och med den för området gällande översiktsplanen.

Upplysningar

Dispens från föreskrifterna m.m.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen medge dispens från föreskrifterna för naturreservatet. Dispens får dock inte lämnas för åtgärder som strider mot syftet med reservatet. Om det finns synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslutet om naturreservat (7 kap 7 § miljöbalken).

Gagnvirke

Alla virkessortiment inkl. grenar och toppar (GROT) som tas ut ur området med stöd av föreskrifter och skötselplan tillfaller reservatsförvaltaren.

Naturfoder

Alt naturfoder tillfaller förvaltaren om inte markägaren/arrendatorn låter beta eller samla in detsamma.

Insektsangrepp

Det ansvar som markägaren har enligt 29 § skogsvårdslagen kommer efter naturreservatsbildningen att vara statens ansvar.

Annan lagstiftning gäller som vanligt

Vid sidan av föreskrifterna för naturreservatet gäller annan lagstiftning som vanligt. Lagar och föreskrifter som bedöms vara av särskild betydelse för att syftet med naturreservatet ska uppnås är t.ex. följande:

- För att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området krävs tillstånd. Undantag är verksamheter eller åtgärder som direkt hänger samman med, eller är nödvändiga för, skötseln och förvaltningen av det särskilda bevarandeområdet. Länsstyrelsen får lämna tillstånd endast om vissa villkor är uppfyllda. (7 kap 28a, 28b och 29 §§ miljöbalken).
- Regler om körning i terräng i terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen.
- Regler om fridlysning av växter och djur i miljöbalken och artskyddsförordningen.

Länsstyrelsen bedömer att skogsstyrelsens beslut om biotopskydd enligt NVL, daterat 1996-07-19, ligger helt i linje med beslutet om naturreservat och därför inte behöver omprövas.

Förvaltare och förvaltningsuppgifter

- Förvaltare är Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Förvaltningen ska ske i samverkan med berörda markägare.
- Naturreservatets gränser märks ut i terrängen genom förvaltarens försorg, enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
- Förvaltningen bedrivs enligt den skötselplan som fastställts av Länsstyrelsen. Skötselplanen ska ligga till grund för naturreservatets skötsel och ska vid behov revideras.

Ersättningstalan

Om överenskommelse om ersättning inte kan träffas, måste sakägare som vill göra anspråk på ersättning eller inlösen väcka talan i Miljödomstolen som får avgöra ersättningsfrågan. Sådan talan måste enligt 31 kap 13 § miljöbalken lämnas in till Miljödomstolen inom ett år efter att detta beslut vunnit laga kraft, i annat fall förlorar sakägaren rätten till ersättning.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i Falköpings tidning, Skaraborgs Allehanda, Göteborgs Posten och Skaraborgsbygden.

Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft den dag som framgår av kungörelsen i Länsstyrelsens författningssamling och gäller omedelbart även om de överklagas.

Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, se bifogat formulär O4:1.

I detta ärende har länsöverdirektör Göran Bengtsson beslutat. Landskapsarkitekt Jörel Holmberg har varit föredragande. I handläggningen har också deltagit naturvårdsdirektör Sven Swedberg, antikvarie Lisa Ragnarsson, länsarkitekt Mehdi Vaziri och länsjurist Conny Claesson.

Göran Bengtsson

Jörel Holmberg